

Realizing Ramifications

פרשת בלק תשפ"ד

NUMBERS

PARASHAS BALAK

23 / 1-9

Balaam said to Balak, "Build for me here seven altars and prepare for me here seven bulls and seven rams."

² Balak did as Balaam had spoken, and Balak and Balaam brought up a bull and a ram on each altar. ³ Balaam said to Balak, "Stand by your burnt-offering while I go; perhaps HASHEM will happen toward me and show me something that I can tell you." He went alone.

⁴ God happened upon Balaam and he said to Him, "I have prepared the seven altars and brought up a bull and ram on each altar."

⁵ HASHEM put an utterance in Balaam's mouth, and said, "Go back to Balak, and thus shall you say."

2

Artscroll Chash

Balaam began his work of finding a way to deliver a lethal curse, still hopeful that he could appease or circumvent God. Balaam prefaced his every attempt at cursing by building seven altars and slaughtering seven sacrifices thereby alluding to a significant symbolism. Seven people in history had erected altars to God: Adam, Abel, Noah, Abraham, Isaac, Jacob, and Moses. Balaam said to God "Why were those [altars] pleasing to You? Was it not because they served You? Is it not preferable that You be served by seventy nations, instead of by only one [Israel]?" (Tanchuma). Rashi (to v. 4) cites a similar comment. Tanchuma, that Balaam referred to the seven altars built by the Patriarchs at various times. By ignoring Balaam's argument, God demonstrated that He chooses not numbers but sincerity — that massive sacrifices by all seventy nations a

3

CHAPTER NINE SOTAH

47a'

וְהֵאמֵר רַב - Is it indeed so, that he was rewarded thus? אֵינִי - But Rav Yehudah said in the name of Rav: A person לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אֲדָם בְּחֹרֶה וּבְמִצְוֹת וְאֵל פִּי שְׂאֵל לִשְׁמָה

should always engage in the study of Torah and the performance of mitzvos even if not for their own sake, i.e. even for ulterior motives. שְׂמֹתוֹךְ שְׂאֵל לִשְׁמָה כִּי לִשְׁמָה - because from learning Torah and performing mitzvos not for their own sake he will eventually come to learn and do mitzvos for their own sake, i.e. out of pure motives.^[5] שְׁבַשְׁבַּר אַרְבַּעִים וְשָׁנִים קָרְבָנוֹת - For as a reward for the forty-two offerings that Balak king of Moab offered up to Hashem וְזָכָה - he merited that the proselyte Ruth be descended from him, and hence that Solomon be descended from him. אֵלֶיךָ עֹלֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה - of whom it is written: a thousand burnt offerings did Solomon offer up.^[6] וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵף בֶּן חֲזוֹנִי - And R' Yose ben Choni said: Ruth was the daughter of Eglon, who was the son of Balak.^[7] Thus, Balak's reward was that he merited illustrious descendants, and not the death of forty-two Jews.^[8]

רכא

ר (בין)

שיחה כ

4

פרשת חקת

הראיה מקורבנות בלק

אמרו חז"ל בגמרא (נזיר כג.): "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן, שמתוך שלא ישמן - בא לשמן". לדעת רב, בעל מימרא זו, מעניק בלק מלך מואב בפרשתו, את הראיה הגדולה ביותר לכך:

בלק מזמין אליו את בלעם הרשע, כדי שח"ו, יקלל עבורו את ישראל; בלק, הגוי, מבין שאת ישראל לא מנצחים בעזרת נשק, מתוחכם ככל שיהיה. ובלעם, הקוסם הגדול, יודע אף יותר מכך: קשפיו הירגילים לא יועילו הפעם (כפי שסייעו במלחמת מואב-סיחון - לעיל ע"מ רא); לנצח את העם הזה, אפשר רק באמצעים רוחניים. לכן, הוא מבקש מבלק להקריב קורבנות לה'; כדי שזכות המצווה, תעמוד להם במאבק עם ישראל; בלק מזדרז לעשות כמצוות בלעם, ומקריב ארבעים ושנים קורבנות לה', שמטרתם המוצהרת היא: השמדת בניו של מקום, ח"ו.

אם היינו נשאלים: מה שכרו של בלק, על מצווה זו של הקרבה לה' - ודאי היינו עונים, שיש להעניש את בלק על הקרבה זו, ובחומרה יתרה! לא די, שרצונו להשמיד את עם-ה' שהוצא ממצרים בשינוי אלקי של מערכות הבריאה, אלא שהוא אף מעז להשתמש לצורך מעשה נפשע זה, המנוגד לרצון ה', ב... רצון ה'! בהקרבת קורבן, שמטרתה להיות לרצון לפני ה'.

אך רב גדול האמוראים, אינו מסכים לדעתנו זו. מעשהו של בלק, הוא לדעתו הראיה לכך שיש לעסוק במצוות אפילו שלא לשמן. כי בשכר אותם קורבנות שהקריב - זכה ויצאה ממנו רות, שאחד מצאצאיה, שלמה המלך, זכה להקריב לה' אסף עולות ביום אחד! (מ"א ג, ד. אגב: בליה שלאחר הקרבת אסף העולות, זכה להתגלות אלקית שהביאה לו מעלות נשגבות ביותר [שם]. סביר להניח, שהיה קשר בין קרבת האלקים שהשיגה נפשו בהקרבה האדירה, לבין התגלות ה' אליו).

בוחו של עיסוק במצווה

למשמע ראייה זו עולה פליאה עצומה: הרי לא מדובר במצווה שנעשתה זתם כך שלא לשמה, אלא במעשה שכל מטרתו היא ההפך הגמור וישלמה! שהמניע שלו הוא נשע ואכזריות. בהקרבה זו, רוצה בלק לסלק

וגם אם נניח, שעל עצם ההקרבה לה' אכן מגיע לו משהו; על שהוכיח שהוא מאמין בה' כמושל העולם, שאליו הוא פונה בשעה קשה - אבל ראו עד היכן קיבל בשכרו: שיצאה ממנו רות, וממנה דוד, וממנו - המלך המשיח! נמצא, שעד סוף כל הדורות, יש להקרבת בלק חלק בתיקון העולם במלכות ה'; במהרה בימינו, כאשר יעלו מושיעים בציון ותהיה לה' המלוכה - גם לסבא בלק יהיה חלק בכך! "בשכר" שרצה לעקור שם-שמים מן העולם - מצוי יוצא מנשמתו במשיח שיקדש שם-שמים בעולם!... (אף

שעג

עליון

לתתך

12

צריך להבין, הרי לא היתה לבלק כוונה להגיע ללשמה ואם כן מה הראיה

ש"יעסוק אדם שלא לשמה", וידועים דברי הגאון רבי חיים מואלוז'ין: "לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה", "לעולם" - רוצה לומר באופן שמתוך כך יגיע ללשמה, והיינו שחפצו תשוקתו ומטרתו להגיע למצב של לשמה, והמשיל

ת השכינה מן העולם; למנוע את קידוש-השם שתביא כניסת ישראל לארץ קודש, ואת שפע הקדושה שישכון במקדש שיבנו בירושלים - את כל אלה יצא בלק לעקור בעזרת קורבנותיו! לא זו בלבד שחסרה לבלק המחשבה חיובית, אלא שנקבצו ובאו במוחו מחשבות-זדון למכביר: מרד בה'; יצאות-דמים; וכן גילוי-עריות ועבודה-זרה - כפי שהוכיח סופר, שלא בחל שותמש גם באלה נגד ישראל - בקיצור: שלל כוונות רעות עומד ביסוד הקרבה של בלק, וממש לא מובן, איזה "שכר" מגיע לו בעבורה.

We find that mitzvot are sometimes called "life," as we say in our prayers "for they [the words of the Torah] are our life." In other sources, however, we find that mitzvot are called levushim (apparel). What is meant by these terms, and do they not involve some contradiction?

The truth is that there are two ways of performing mitzvot.

★ (1) One can perform a mitzva with inwardness of heart, with feeling, with struggle against the yetzer ha-ra' and with self-sacrifice. This is what is called "life," since it adds to the personality a point of holiness which was not there before. "Living" means supplying a need which the ego feels and struggles to fulfill — and this is what has been done in this case.

(2) Another way of doing mitzvot is as a result of one's upbringing, as "human commands learned by rote."² This is the type of mitzva performance called "apparel." Even if it is lacking in inwardness it has considerable educational value, and can prevent a person from falling still lower. One who is surrounded by mitzvot possesses a certain shield against the yetzer

ha-ra', even if they are done only outwardly and superficially. This is why they are called "apparel"; clothing is a safeguard against the environment. This is the holiness that resides in the mere performance of mitzvot, even for extraneous motives.

14 TRUE MOTIVATION

But it seems difficult on the face of it: how can an act be considered as the service of Hashem without proper motivation? And can there be holiness without true service? The answer is, as we have stated above, that the act itself has its effect on us by way of safeguard — and this, too, is the will of Hashem. But this cannot be called "life." A person can be said to live spiritually only when there is renewal and growth in his inner essence. (We find that Yehoshua' the High Priest, in the early days of the Second Temple, was punished for not doing enough to prevent his sons from marrying unsuitable wives. In the vision of Zechariah, he appeared before the angel dressed in filthy garments.³ The "garments" symbolized the outward mitzvot he had done, which were affected adversely by the hillul Hashem in which he — however indirectly — had been involved. Being a cause of desecration of the Divine Name has an adverse effect on the personality. This works in the opposite direction in relation to the holiness usually produced by such mitzvot. Later, when his sons repented and separated from their wives, the angel was told to "remove the filthy garments from upon him."⁴)

"God made man in His image."⁵ Just as God renews creation every day, so should man renew his inner being, his feelings and alertness, which constitute his inner life. We must look at this in its deeper psychological aspect. Sometimes one resolves to strengthen oneself in Torah and mitzvot, but after a short while one's resolve fails and one finds oneself in the same state of slackness as before. "Who can ascend the mountain of God?"⁶ — this is hard enough in all conscience; but

"who can stand in His holy place?" — to remain there after one has reached it is the hardest task of all. The yetzer will come up with plots and intrigues of all kinds to throw the person down from his high position, some of them demonstrating intimate knowledge of psychological factors.

A JEW WHO does a mitzvah "shelo lishmah" — not for the exclusive purpose of carrying out Hashem's command, but for his personal gain — may have performed the act of the mitzvah, but he has not fulfilled its purpose. Hashem gave Am Yisrael the power of free choice, and He wants us to choose Him and to cleave to Him and do His will. But this Jew is still immersed in his own external desires. He is choosing the fringe benefit he derives from the mitzvah, not Hashem's mitzvah itself.

Nevertheless, when we face a spiritual test and our personal desires and tendencies intensify, Chazal advise us to keep in mind — just for the time being — the personal benefits we stand to gain from doing the mitzvos. The main thing is to withstand the test and engage in Torah and mitzvos, even if we are not doing so for purely spiritual reasons, for "From doing so not for its own sake, he will come to do it for its own sake." When the moment of temptation and trial pass, we can complete our choice of good and raise it to the level of

"lishmah." Then we can once again connect to our true inner desire and discover that what is really important to us is the actual mitzvah that we are doing for Hashem's honor.

This is how we educate our children. Sometimes a school or cheder launches a campaign or a contest. The students are tested on certain material they have learned, or, alternatively, work on davening properly, or behaving with derech erez, and their efforts are rewarded with prizes. At the party that takes place when the campaign is over, you won't hear the speakers saying: "See, dear children, how worthwhile it is to learn/daven/behave properly? Look at what nice prizes you won!" Rather, they'll stoke the students' inner desire: "Today is such a happy day for us, because we were privileged to learn Hashem's holy Torah and complete Maseches X/ to experience an uplifting month of davening with devotion/ to behave with derech erez and bring nachas to Hashem!"

The prizes that are presented at the party were promised at the outset in order to motivate the students to do the right thing even when it was hard. Once they've successfully accomplished their mission, they can rejoice in the Torah and mitzvos themselves, "lishmah." Retroactively, they see that right from the very beginning, their happiness actually flowed more from the learning and davening itself than from their anticipation of the prizes and the external recognition they would receive. Now they know that their choice really always was Hashem and His Torah.

17 So it is with our avodas Hashem. Sometimes we face a tough nisayon and we draw on external factors to help us stand up to the test. For example: "If I say this piece of gossip, my friend will think less of me," or "If I wear this skirt, I won't feel comfortable among my neighbors/friends, who are very careful about tznius requirements," or "It's worth my while to make an effort to help

17-b-

so-and-so, because people will admire me for it." But the moment we overcome our inclination, we can once again connect to our inner desire and raise the mitzvah from the level of "shelo lishmah" to the level of "lishmah." It's a good idea to express our choice of good orally: "Ribbono shel Olam, I'm doing this for You." Our true desire is purely to do Hashem's will.

18

On Yom Kippur, two he-goats were brought to the Beis Hamikdash. One was sacrificed as a *chatas*, a sin-offering to Hashem, and the other, the "sa'ir hamishtaleyach la'Azazel," was hurled off a tall cliff until its limbs were completely shattered. The Ari Hakadosh explains that the sa'ir la'Azazel was a "gift," a concession, to the realm of impurity. In our service of Hashem, it is sometimes necessary to "placate" our earthly, materialistic side, rather than confront it head-on. At times we need to give our physical self the feeling that it is benefiting from our *avodas Hashem*, to persuade it that when we follow in Hashem's ways, it, too, will bask in the feeling of respect from others, or satisfaction, or comfort... But later on, the sa'ir hamishtaleyach was hurled from the cliff and killed. Likewise, over time we need to drop the external motivations and cling once again to our true inner will — an "offering to Hashem."

The Mishnah tells us (*Yuma 6:4*) that a special elevated bridge would be built for the Kohen to lead the goat out of the courtyard of the Beis Hamikdash. He would not lead the goat through the crowd of people, because there were some Jews who would pull the Kohen by his hair, saying to him: "Take it and go! Take it and go!" The Jews goaded the Kohen to hurry and take the sa'ir hamishtaleyach to its death. On Yom Kippur, the day that the Kohen Gadol entered the Kodosh HaKodoshim, the innermost chamber of the Beis Hamikdash, the innermost soul of every Jew was revealed, and he cried out from the depths of his heart that his only desire was to

be connected to Hashem alone, without any external factors! The Jew is a "chelek Eloka mim'nal," a part of Hashem above. He is "one" with Hashem and he cannot tolerate any partition separating him from Hashem. Under no circumstances is he willing to live his life for his own glory or personal success. He wants to choose Hashem, plain and simple!

Every Jew has the simple desire to do Hashem's will. We enjoy being good, not just for external reasons, such as that others will take notice or the like, but because we simply want to do Hashem's will. Hashem's greatest *nachas* is when we uncover this innermost will and acknowledge our desire to cleave to Him.

19

SOMETIMES, WE HOLD tight to our personal motivations and are afraid to let go of this external motivation: "It gives me such satisfaction to know that I resisted temptation!" After standing up to a *nisayon*: "It's so nice to feel strong and in control!" We're afraid that if we don't have that external push, where will we draw the strength to continue carrying out our mission in life? The truth is that we only think this way because we don't sufficiently know and believe in the power of every Jew. We have a G-dly power within us, a pure desire to do good, even in the absence of any personal interest. Every Jew, just by virtue of being a Jew, wants to do only good, and we must never obscure this fact.

20

Hashem chose us to be His treasured nation, and His choosing of us is revealed in us and gives us the power to choose Him. (Just as Hashem's choice of us is the outcome of His will and no other factor — "Not because you are more numerous..." — so, too, this power of free choice is ingrained and revealed in us. We, too, have a straightforward desire to choose Hashem. We, too, have the power to choose to do Hashem's will simply because we know that Hashem loves us and has pleasure from our serving Him, and we want nothing more than to give our Creator that *nachas ruach*.)

The end goal for which Hashem created the world was so that Am Yisrael, His chosen People, should come and choose Him. The uniqueness of the Jewish People and their preciousness to Hashem is that we serve Him "lishmah," simply because we want to do His will, because He is our life.

"Choose life, so that you will live, you and your offspring, to love Hashem, your G-d, to listen to His voice and to cleave to Him, for He is your life and the length of your days."

(Artscroll) *פרשת פינחס*
CHAPTER 16 — THE TRAIT OF TAHARAH/PURITY 312

the performance of mitzvos even if it is not for their own sake, *לשמה ולא לשמה* — because through studying Torah and performing mitzvos not for their own sake, he will eventually come to study Torah and perform mitzvos for their own sake.^[16] *לשמה ולא לשמה* — However, although the Sages encourage this approach nevertheless, one who has not yet progressed from acting on the basis of non-*lishmah* reasons to acting *lishmah* *הרי רחוק הוא משלמותו* — is still far from his ideal state.^[17]

22

17. Below (Chapter 19), Ramchal explains that this is true even if the reward that he is working for is the reward of the World to Come, i.e., becoming close to Hashem and basking in the glory of His *Shechina*, for that too is considered acting for one's own self-interest, in comparison with serving Hashem without any personal motivation.

23

* R' Chaim of Volozhin (*Ruach Chaim 3:1*) expands upon this concept as follows: A king ordered his servant to ascend from the ground up to the top of a high tower. If he later finds the servant partway up the steps leading to the top of the tower, the king will not be upset at him. He understands that one cannot fly to the top but must climb step-by-step in order to get there. Similarly, the mission of each person is to serve Hashem with ideal intentions, but in order to reach that level one must start at the beginning, serving Hashem even with personal benefits in mind.

R' Chaim points out, however, that even while a person is performing mitzvos without the pure intention of *lishmah*, he must keep in mind the goal of eventually reaching the point of *lishmah*. To be content with performing mitzvos at the level of *shelo lishmah* would be as if the king, in the above illustration, were to find his servant loitering on the steps, without working toward the goal of reaching the top. In that case the servant would certainly be held responsible for disobeying the royal command! Moreover, such a person cannot rely on the Sages' assurance that service *shelo lishmah* will eventually lead to service *lishmah*; since he does not strive for the level of *lishmah*, surely he will not attain it. For further elaboration, see *Nichtav MeEliyahu*, Vol. 1, p. 24.

24

ביאר הגאון דבי שמואל איערבאך שליט"א ראש ישיבת מעלות התורה כי יש כאן שני ענינים, כי עצם מעשה התורה והמצוה היא עשייתם בפועל, כי כאן הוא עולם המעשה, והזהיר על כך החכם מכל אדם "כל אשר תמצא בכחך עשה" (קהלת ט), כי תכלית הבריאה הוא העולם השפל הזה ו"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא ט"ז), ובקיום התורה והמצוה

מונח אור גדול בעצם קיומם, קיום שמזכך ומצרף את האדם, ואם הוא רק נאחז ומשתרש בגוף מעשה המצווה, כבר שייך שיגיע לדרגה של לשמה, ועל זה ביאר הגר"ח ז"ל שזה הפשט בגמרא "לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", כי על כל פנים יהיה הוא במצב שמטרתו וחפצו להגיע למצב של "לשמה", וכך על ידי מעשה המצווה כמבואר הוא יגיע ללשמה. ולפי המבואר במעשה המצווה אין ספק שישנו מרחק עצום וסתירה בין המחשבה של שלא לשמה והמטרה בקיום לשמה, ולכן כשמתעסק באופן שמטרתו להגיע ללשמה רק אז שייך שיבוא ויגיע לזה.

פשוט וברור שחז"ל לא מייעצים לנהוג בהנהגה של שלא לשמה בבחינה של בלק, ואף שיש גם בזה מעלה של מעשה, על כל פנים לא זו הדרך, אך הואיל ושייך בזה אחיזה במעשה המצווה, הרי שיש כאן את האפשרות

והמעלה להגיע ללשמה, ובכחאי גוונא צריך להשתדל ולהתאמץ שיעשה על כל פנים בצורה ובכוונה שמתוך זה יגיע ללשמה, ואף דבר זה הוא חידוש, שצריך לימוד, כי כאמור יש מרחק עצום וסתירה בין ענין הלשמה והשלא לשמה, אך חז"ל הורו לנו שזו היא הדרך ולא לחכות עד שיזדכך ורק כשיגיע למצב של לשמה יעסוק בתורה ובמצוות, אלא יתעצם במעשה והוא מאמר הכתוב "כל אשר תמצא בכוחך עשה".

חזקו ח"ה עמ' ו'

שמבחינה הלכתית, אין כל קשר בין גוי לצאצאיו שנתגירו, אבל מבחינת התורה הרוחנית שמעביר אב לבנו - יש קשר. עיין בזה: ישירות לר"ה, ראש שיחה א; ישירות לספר שמות, שיחה ה). אכן: לפי הבנתנו הקושי הוא עצום - אך זהו תמציות, חז"ל, הם המלמדים אותנו מהי המציאות האמיתית. כעת רואים אנו, מה אדיר כוחה של מצווה! שאפילו נעשתה רק הפעולה החיצונית שבמעשה, והכוונה היתה בניגוד גמור לרצון ה' - גם כך ניתן לרכוש "מנייה" במלך המשיח; גם ב"דמוי-מצווה" שזוהי, נעשים שותפים לתיקון העולם. (וידגש: בלק הקריב לה; אכן אם היה מקריב לגורם אחר. קאה לעיל עמי קלא).

על קטר רכבת המצוות

מדברים אלה, עלינו להפיק שלושה לקחים חשובים:
 א. יש לעסוק במצוות, יהא-אשר-יהא טיב עשייתן.
 ב. לערב בכל מצווה שעושים, לפחות חלקיק אחד של עשייה 'לשמה'.
 ג. להיזהר מאוד שלא לערב בשום פנים, מחשבת עברה כלשהי, ונרחיב מעט בשלוש הנקודות הללו:
 א) לעסוק תמיד במצוות: כבר אמרו, שיהודי צריך לשאול את עצמו בכל רגע: איזו מצווה אני עושה כעת? יש לאסוף מצוות מלא-חופניים, מכל סוגי השלא-לשמה: כדי להתפרנס מהן; כדי לקבל "תואר"; כדי להיקרא "רב"; ואפילו מי שילמד תורה כדי "להעביר את הזמן" - מבוטחים לו חז"ל (נייר כג): שסופו ללמוד 'לשמה'! גם לימוד כזה, מקנה חלק במשיח! בראש

ובראשונה איפוא, עלינו להשתייך למחנה עושי המצוות, ולא חשוב למה ואיך לא להיות כאותו "עניו" הסובר בטעות, שהיות ולא הגיע למדרגות עליונות ואינו לומד "ממש-ממש 'לשמה'", אין טעם שילמד תורה, או יקיים מצוות שונות. שהרי כל הרואה בפה זכה בלק הרשע, על עשיית מצווה באופן שפל כל כך - מבין שאין שחר לטענה שזו.

ואם תאמר, וכי מה חידשנו באומרנו, שיש לעסוק במצוות: פשיטא! - שאלה זו, נשאלה כבר על המשנה ב"אבות" (ו, ב): "בן עזאי אומר: הני רץ למצווה קלה ובורח מן העברה, שמצווה גוררת מצווה, ועברה גוררת עברה". וקשה: מה חידש בן עזאי בדבריו? כל ילד יודע שצריך לרוץ אחר מצווה, ולברוח מעברה! - מתרץ הגאון מוילנא, שלעתים מזדמנת לאדם 'עברה' 'לשמה'; עברה שכל-כולה לשם-שמים, שחז"ל אמרו שדרגתה גדולה ממצווה שלא 'לשמה' (נייר סס). בכל זאת - אומרת לך המשנה - ברח מעברה, ואפילו מעברה "נכבדה" כזו! מפני ש"עברה גוררת עברה"; עברה זו תגרור בעקבותיה שניה - ומי יערב שגם את השניה תעשה 'לשמה'! הלא יתכן שתישאר בידך רק הפעולה החיצונית של העברה, בעוד שהכוונה שתשתנה לחלוטין! ומה יהא בעברה "הגדרת" השלישית!...

לכן: "הני רץ למצווה קלה!" רץ ותפוש מצווה כלשהי, אפילו "קלה" ופגומה: מצווה שלא 'לשמה', מצווה לשם קבלת כבוד וכדומה - כי "מצווה גוררת מצווה"; במצווה קלה זו, עליך על מסלול המצוות! כעת, תגיע למצוות נוספות, ובהן - תוכל להחדיר כוונה 'לשמה'! תוכל להחליף את הכוונה הפגומה שהיתה במצווה הראשונה, בכוונה מעולה יותר. עם זאת יש לזכור, שעשיית מצוות שלא 'לשמה' אינה השאיפה השלמה. המטרה היא: "שמתוך שלא-לשמן" - בא 'לשמן'. אלא שבדרגתנו, נגיע למטרה זו אך ורק על-ידי עשייה ולימוד, שתחילתם ב'שלא-לשמה'.

לשפץ את הקרונות

ב) השלב הבא: לאחר שנמצאים כבר בתוך מסגרת זו של עשיית מצוות - צריך להתחיל לעמול על שיפורה. מי שמכיר את נפשו המורכבת של האדם, את פסגותיה ותהומותיה, יודע שהטוב והרע שקברו יחד בהקרבה של בלק, הם גם שני המרכיבים הקבועים בכל מעשה שלנו. בכל פעולה, יש שאיפות נשגבות לקחת חלק בבניית מלכות המשיח; וכנגדן - "יער" של נטיות שליליות, שמתוכו עלולים לצאת "דובים" ולאבד נפשות. לעתים המעשה מבוצע כראוי - והכוונה פגומה, ולעתים - להפך. עושים טובה לחבר

כדי לקיים מצווה - אך בתחתית הלב תבויה כוונה נוספת, לתועלת האישית. על תופעה זו אמר כבר הנביא: "עקב הלב מכל, ואגש הוא - מי ידענו!" (ירמ' יז, ט). האדם עצמו, אינו מסוגל לדעת את נפתולי-לבו. הגמרא ב"מגילה" (טו, א), מביאה לא פחות משתי-עשרה תשובות לשאלה: מדוע הזמניה אסתר את המן למשתה עם המלך? וכשאחד האמוראים שאל את אליהו הנביא, כאיזו דעה עשתה אסתר לאמיתו של דבר - ענה לו אליהו: "ככולהו תנאי וככולהו אמוראי!" כשעמדה להזמין את המן, התרוצצו במוחה כל הכוונות שאמרו רבותינו, גם יחד.

בזכות אלפית-האלפית!

יש מאמר חז"ל נפלא, על כוחו של כל חלקיק-כוונה כזה, להטות את הכף: הברייתא ב"שבת" (לג, ב) מביאה שתי דעות: במה יפדה חולה שנגזרה עליו מיתה בבית-דין של מעלה? שתי הדעות, נסמכות על פסוק ב"איוב": "אם יש עליו מלאך מליץ, אחד מני אלף, להגיד לאדם ישרו. ויחננו; ויאמר: פדעוהו מרדת שחת, מצאתי כפר!" (ג, כג-כד). לדעת תנא קמא: אפילו אם יש עליו, על החולה, 'מלאך מליץ' טוב, 'אחד' מ'אלף' מתוך 'אלף'; אם כנגד סניגור זה, מקטרגים תשע מאות תשעים ותשעה מלאכים רעים - גם אז יצא החולה זכאי בדינו, ויכפא! ה' 'יאמר לפדותו' בזכות זו, 'מרדת שחת' ואילו הדעה האחרת, מגדילה לפרש:

שאפילו יש אלף מקטרגים, ובהם 'מלאך' אחד שונה במשהו: הוא 'מליץ' טוב - אבל רק בחלק 'אחד מני אלף' שבו! היינו: אף שבמלאך זה עצמו - אותו ברא החולה באחד ממעשיו - יש תשע מאות תשעים ותשעה חלקים מקטרגים, ורק אלפית בו מלמדת זכות - גם אז אומר ה': 'מצאתי כפר' לחולה! בזכות האלפית החיובית, שבאחד מאלף המקטרגים. ואכן לא יפלא: לאחר שראינו אצל בלק את כוחו של חלקיק מצווה, ואפילו כזה שאינו 'לשמה' - נוכל להבין בקל-וחומר, מהי עוצמתו של חלקיק 'לשמה' במעשה! שהרי מידה טובה, מרובה ממידת פורענות (סוטה יא).

לפיכך, עלינו לשלב בתוך הכוונות הרבות, מעט 'לשמה'. גם כשאדם יודע בלבו, שהוא עושה את מעשה המצווה לצורכי העולם-הזה - אל יתבייש להוסיף חלקים של עשייה 'לשמה'; לכוון: אני עושה, גם משום שזוהי מצווה. הלא כשבלק הקריב, היה צד המצווה שולי בעיניו, ולולא מאבקו בישראל לא היה חושב כלל להקריב; ובכל זאת, למרות כוונותיו הזדוניות שהיו הסיבה להקרבה - הנה קמה המצווה וגם ניצבה לדורות עולם!

כוס קפה לזירוז הגאולה!

לאיזה משלושת החלקים שהזכרנו, מכוון עיקר שיחתנו? - ללקח השני: לערב כוונת 'לשמה', בכל מעשה שאנו עושים. אין כוונתנו לעשיית מצוות אחדות - שהוא עניין נפלא כשלעצמו - אלא לשפר את רמת המעשים שאנו כבר עושים, מדי יום ביומו.

Therefore, we must strive to follow the ruling of the *Shulchan Aruch* by having a clear kavanah in mind when doing all mitzvos. When doing any mitzvah, especially one of those listed above, one should think, *I am doing this mitzvah* כְּאִשֶּׁר צִוָּה הַשֵּׁם — *as Hashem commanded*.

KAVANAH B' MITZVOS CAN OPEN OUR EYES TO MITZVAH OPPORTUNITIES

In order to infuse kavanah into our actions, we need to learn the mitzvos and recognize opportunities to fulfill them. If we do this, we will see that such opportunities surround us on all sides.

There are many mitzvos we can do throughout our day which we tend to overlook and forget, simply because we do not think about them.

For example, there are many activities that we do every day which, if we would have kavanah, would be considered acts of *chessed*. Helping out in the home, lending a listening ear to your child, or giving them something to eat are all acts of *chessed*.

Even outside the home, one can fulfill many mitzvos of *chessed* each day simply by being aware that every helpful thing we do for someone else is a *chessed*. When doing these things, a person should be happy, viewing them not as a burden, *chas v'shalom*, but rather as a great opportunity to fulfill the commandment of Hashem.

In other areas as well, kavanah can transform ordinary actions into mitzvos. For example, paying a worker on the day they did the work, lending someone money, or removing a hazard from the street are all considered to be mitzvos if done with kavanah.

Therefore, in order to ensure that one's actions are considered as mitzvos, it goes without saying that a person must have broad knowledge of the mitzvos of the Torah.

For example, when making the *brachah* of *HaGomel* after surviving a dangerous situation, one can fulfill the mitzvah of remembering Hashem's kindnesses.³⁴ And when one mentions the word *Shabbos* before the daily *Shir shel yom*, they can fulfill the mitzvah of *Zachor es yom haShabbos l'kadesh*. One must, however, have kavanah in order to fulfill these mitzvos.

35

Additionally, even in this world, doing mitzvos with kavanah infuses a person's life with meaning; such a person is being proactive in attaining the goal for which they were created: achieving a connection with Hashem.

These days, there are so many distractions in our lives that it is extremely easy to forget what we are supposed to accomplish in this world. We get so involved in the mundane routine of day-to-day life that it is easy to forget about Hashem's role in our lives.

But this is the opposite of what we are here for; Hashem is supposed to be the focal point of our lives! It should be the norm to bring Hashem into everything we do and every conversation we have, not just remember Him when we walk into *shul*.

The way to make Hashem the focal point of our lives and develop our connection with Him is to have kavanah when we do His mitzvos.

36a

HASHEM DESIRES THE HEART

Chazal teach us, "*Rachmana libba ba'ei* — Hashem desires the heart."³⁵ This means that what Hashem wants most from a person is the person themselves, not just their physical actions. The heartfelt intent and emotions which accompany a mitzvah are thus the main

שמעתי מהגרי"ש שברון (שליטי"א) זצ"ל, שיש כל כך הרבה מעשים שאדם עושה בין-כה וכה בכל יום, ומה שחסר הוא, לצרף את הילשמה לאותם מעשים. דוגמה פשוטה: גוי מגיש כוס קפה לאשתו - ועושה בכך 'מחווה אנושית'; אך יהודי יכול להגיש כוס קפה לאשתו - ולזכות בחיי עולם-הבא! אדם שואל: "מה השעה?". גם אם לא היית בן-תורה, היית ודאי עונה לשאלתו; גם גוי עונה לשאלה כזו. אבל אם כיוונת לפני שענית: הריני עושה טובה מפני שהי' חפץ שנעשה חסד - הרי שבכוונה קלה זו, קיימת הליכה בדרכי-ה', גמילות חסדים, ואהבת לרעך כמוך, ולדבקה בו, ועוד. כמה

וכמה מצוות-עשה, אפשר לכלול בשתי מילים פשוטות: "השעה עשר". הלא מחשבה כזו, אינה עולה בכסף או בטרחת כלשהי; סתם עקימת שפתיים, שאני בלא-הכי עושה מספר פעמים ביום. צירוף של כוונת 'ילשמה' למעשינו, הופך פעולה שלא מגיע עבודה שכר מיוחד - שהרי לא טרחת כשאמרת את השעה - למצווה נעלה. מעשה ארצי ויומיומי, ה"מוצב ארצה" - הופך לערך נשגב, ש"יראשו מגיע השמימה" ממש!

כמו-כן, יש בחיינו פעולות נוספות שאנו מבצעים, ורק המחשבה חסרה בהם (לאו דווקא בעניין ה'ילשמה'). התפילה: הרי ממילא עומדים זמן מסויים ביום, כשהפנים מופנות לירושלים - מדוע שלא נצרף מעט מחשבה... אין דורשים שנסקיע זמן רב יותר, אלא שבאותן דקות עצמן, נסקיע מעט כוונה במה שפינו מוציא; השקעה, שאין בה הוצאה כספית או מאמץ גופני.

וזאת לזכור: יסוד גדול הוא בחז"ל, שעל דבר שקל לעשותו - תובעים את האדם בחומרה רבה יותר. וכך אמרו בעניין מצוות ציצית: "גדול עונשו של לבן, מעונשו של תכלת" (מנחי מ:). אדם שיכול היה, ולא הטיל פתיל-תכלת בבגדו - ביטל בזה מצוות-עשה. אבל מכיוון שהתכלת היא יקרה, תהיה התביעה עליו קטנה, מהתביעה שיתבצע אם לא הטיל את הפתיל הלבן בבגדו; שהרי הלבן הוא זול, ואין לאדם תירוץ של כסף, וכדומה. גם השקעת מחשבה, הנה דבר קל. ומבלק למדנו היום - שהיא גם משתלמת.

36-b

purpose of the mitzvah. In other words, what Hashem really wants is the kavanah which accompanies the physical act of a mitzvah.⁴⁰

In His kindness, Hashem has given us abundant opportunities to do mitzvos. By having kavanah, we can easily take advantage of these mitzvos and use them to connect ourselves to Hashem with a strong and heartfelt bond. We can therefore understand the *Navi Yeshayah's* description of Hashem's anger towards those people who make no effort to do so. Instead of connecting to HaKadosh Baruch Hu using the many mitzvos which surround them, such people live robotically, doing mitzvos habitually and serving Hashem superficially, rather than internally. Even the mitzvos that they are already keeping are performed without kavanah or sincerity.

37

חיצוניות המביאה לפנימיות - תפארת שמשון • מאמרים

בדברי חז"ל אלו, "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות, ואע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", טמון יסוד גדול.

רואים לפעמים יהודים שעושים מעשים טובים, כגון שנודבים נדבות בבית הכנסת, או עוזרים לזולת, וניכר שאין כוונתם טהורה, אלא רצונם להתהדר במעשיהם לשם כבוד וכדומה.

והנה נכון שאין זו הדרך ללכת בה, אך אל לנו לזלזל בערכם של המעשים ההם, כי באמת כל מעשה טוב חשוב הוא מאוד אצל הקב"ה, ו"מתוך שלא לשמה בא לשמה".

שלא לשמה זו העבודה בחיצוניות, המעשים שאדם עושה, ולשמה זו הפנימיות, טהרת הלב. יש לעבוד את ה' בחיצוניות בכדי להגיע לפנימיות.

כסף - חסד, זהב - דין

יסוד גדול זה בעבודת ה', למדנו מהפסוק בשיר השירים (א, יא): "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף".

והנה יודעים אנו שהזהב הרבה יותר יקר מהכסף, ובדרך כלל כשעושים תכשיט, הבסיס של התכשיט עשוי מהחומר הזול יותר, ומשולבים בו נקודות מהחומר היקר. אך כאן רואים לכאורה הפוך: ה"תור", התכשיט עצמו, עשוי מזהב, ויש בו "נקודות כסף", והדבר טעון ביאור.

צורת עבודתנו - תורי זהב עם נקודות כסף

תכשיט זהב הגדרתו - רתיחה לטובה, וכסף הוא עצם הטובה. מה יותר יקר? הזהב הקושיא שלנו היתה מדוע במשל שבפסוק, עיקר התכשיט עשוי מזהב, ורק הנקודות מכסף, הרי בדרך כלל מהחומר היקר עושים נקודות בלבד, ומהחומר הפחות יקר מייצרים את עיקר התכשיט.

אמנם לפי דברינו, הכסף הוא פנימי, ודרך החורים שבזהב רואים את נקודות הכסף. אך אצל יהודי צריך להיות הפוך. לכל אדם יש פנימיות וחיצוניות, ובפשטות מבינים שהפנימיות מעולה יותר מהחיצוניות.

אך האמת אינה כך. החיצוניות צריכה להיות מעולה יותר מהפנימיות. אדם עומד בתפילת שמו"ע, אם נעשה את החיצוניות שלנו פחות מהפנימיות, מצבנו לא יהיה טוב. אם נעשה את החיצוניות כמו שצריך, יש סיכוי שבסופו של דבר נזכה להגיע גם לפנימיות, מתוך שלא לשמה יבוא לשמה.

מה שעושים הוא - "תורי זהב... עם נקודות הכסף". הזהב, כאמור, הוא הרתיחה. עיקר עבודתנו צריכה להיות בבחינת "זהב", רתיחה של טובה, של עבודת ה', והפנימיות הן הנקודות היפות של הכסף.

כשמגיעים למדרגות עצומות ודאי שזה לא כך, אך סדר העבודה כך צריך להיות. אדם צריך לרתוח כל הזמן בשלימות גדולה, מעל ומעבר למדרגה שבה הוא אוחז. כשהוא מגיע להתפלל בבית הכנסת או ללמוד בבית המדרש, מי שאינו מכיר אותו צריך לחשוב שעומד לפניו צדיק נשגב, ובזה כולנו יכולים לעמוד.

מה שאי אפשר הוא, להבליט את נקודות הכסף יותר ממה שהן, כלומר הנשמה צריכה להיות בדיוק במדרגה שבה אדם אוחז באמת. כך אדם צריך להיראות כשהוא עובד את ה'.

חיצוניות המעוררת את הפנימיות

זהו יסוד חשוב מאוד. יש אדם הטוען: אני אדם מציאותי, אני יודע היכן אני אוחז, ולשם אני מכוון את עצמי - גם במעשים החיצוניים שאני עושה, כתפילה ולימוד.

אדם כזה לא יגיע לשום מקום, שכן בחיצוניות על האדם להיות בכמה מדרגות למעלה מהיכן שהוא אוחז בפנימיותו!

היסוד הוא: החיצוניות מעוררת את הפנימיות. זהו סדר הדברים: קודם לבנות חיצוניות, ולהגביר יותר ויותר את החיצוניות עד שהיא תחדור לתוך הפנימיות. אנחנו חושבים שזו צביעות, אבל זה הסדר האמיתי.

אלא שישנם אנשים שמשקיעים אך ורק בחיצוניות, ואין להם שאיפה כלל שהחיצוניות תעורר את הפנימיות, ועל זה צעקו בעלי המוסר שדרך זו פסולה.

ובשם הסבא מקעלם זצ"ל אמרו דבר נורא, שהרי חז"ל אומרים "לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה", שההיתר לעסוק בתורה שלא לשמה, הוא אך ורק בצורה כזו שהלימוד יביא אותו ללמוד לשמה. אבל אדם שבונה את עצמו רק שלא לשמה, זה כל מה שהוא מחפש ורוצה - לא עליו דיבור חז"ל, כמעט שאין היתר לעשות זאת.

אדם שמבין שהוא עדיין לא אוחז במדרגה הגבוהה, והוא בונה עצמו הרבה בחיצוניות, נזהר מדברים, שומר את עצמו, והשאיפה שלו היא שיבוא יום שיאחוז באותה מדרגה - זה הסדר הנכון.

הפסוק משבח את עם ישראל על כך: "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף". כל ותכשיט הוא זהב - חיצוניות, אך יש בו גם "נקודות" של "כסף", מעט פנימיות המתגלה החורים שבתכשיט הזהב.

ה. ידוע פירושו של ה"נפש החיים" שאין הכונה במאמר זה שאדם צריך להתחיל ללמוד כל הזמן שלא לשמה עד שבסופו של דבר יגיע למדרגת לשמה, אלא שבכל לימוד ברצף שאדם לומד יתכן שאף על פי שהתחיל ללמוד לשום פניה מסוימת ואינו לימוד מוחלט לשמה, אבל על כל פנים בתוך כדי לימודו יהיו כמה רגעים שהוא שקוע בתוך הסוגיה ואז לימודו לשמה, ורגעים אלו מקדשים את כל הלימוד להיותו לימוד לשמה. לפי ביאור זה מיושבת הקושיה כי באמת לעולם יש לו להתחיל ללמוד שלא לשמה כי מתוך הלימוד שלא לשמה יבוא לשמה.

אחד מגדולי המגידים ובעלי המוסר בארץ ישראל נכנס לשפוך את שיחו לפני הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר, ושאלתו בפיו, כי מרגיש הוא שמדבר בשיחותיו לפני הציבור דברים חוצבי להבות אש ואומר בפניהם תוכחות מוסר אשר צריך האדם לנהוג בהם, אמנם חושש הוא כי הוא עצמו אינו נמצא בדרגות אלו שעליהם הוא מדבר, וחושש הוא לטענה שבאו בה רבנן לבן עזאי (יבמות סג ע"ב) "יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים", וגנאי הוא הדבר שאינו נמצא במדרגות שעליהם הוא מדבר ושאל אותו מגיד מה עליו לעשות.

אותו מגיד ובעל מוסר ציפה בלבו שהגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל יאמר לו מה שה"חפץ חיים" היה אומר, כי דבר זה איננו מחויב בדורינו ואפשר לדרוש ברבים אף אם אינו אוחז באותם דרגות שמדבר עליהם, כי הציבור צריך לדעת להיכן לשאוף להגיע, וכלי זה יתמעטו הדרשנים ובעלי המוסר, ולכן יוכל להמשיך במשאותיו כהרגלו.

והנה להפתעתו הביט בו ראש ישיבת מיר בפליאה עצומה ואמר לו "אם אינך נמצא במדרגות אלו שעליהם אתה דורש ברבים, אם כן עליך להפסיק לומר לציבור שיחות מוסר".

בפחי נפש ובאכזבה גדולה יצא מביתו של ראש ישיבת מיר, כולו מהורהר מה יעשה מעתה, הן זהו עיקר פעלו ומעשהו ללכת ממקום למקום ולעורר את הציבור ומעתה יצטרך לעצור את כל שיחותיו, עודנו מהרהר והנה ניצב לקראתו הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, ואומר לו בפנים מאושרות, בא ותשמע חידוש מענין שנתחדש לי היום.

כתוב בגמרא (סנהדרין קה ע"ב ועוד) "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", ולכאורה יש לתמוה שבדברי הגמרא הללו ישנה סתירה מפורשת, מצד אחד כתוב "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה", משמע מזה שישנה חשיבות מרובה ללימוד התורה שלא לשמה אף אם ימשך באופן זה לעולם, ומאידך כתוב "שמתוך שלא לשמה בא לשמה", ומזה משמע שכל המטרה בלימוד התורה וקיום המצוות שלא לשמה הוא רק מפני שזה יביאנו לשמה, וצריך ביאור".

וביאר הגאון רבי חיים ברים זצ"ל שהפירוש הוא כי באמת יש להורות לאדם לעסוק כל ימיו בתורה ובמצוות שלא לשמה אף על פי שלא יגיע לעולם ללימוד תורה וקיום מצוות לשמה, ומה שאומרת הגמרא "שמתוך שלא לשמה בא לשמה", דבר זה יכול להתקיים אצל אחרים שיראוהו עוסק בתורה ובמצוות וראייתם אותו תשפיע עליהם לטובה ויבואו הם על ידי זה ללימוד תורה לשמה, וכך הוא הפירוש. לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה שמתוך שיראוהו

עוסק בתורה, אפילו שהוא עוסק שלא לשמה, מכל מקום יבוא מישהו אחר ללמוד לשמה.

קפץ אותו מגיד ובעל מוסר משמחה, והרגיש כי משמים שלחו לו את רבי חיים ברים שיאמר לו פשט זה כי מעתה יוכל להמשיך בשיחותיו שמה מישהו אחר יתחזק מזה ויגיע לדרגות אלו אף שהוא אינו אוחז שם, ואמר לו: ניתמתני רבי ניתמתני.

23 He went up from there to Beth-el. As he was going up on the road, some young lads came out from the city and mocked him, saying to him, "Go on up, Baldhead! Go on up, Baldhead!" 24 He turned around and saw them* and cursed them in the name of HASHEM. Two bears then came out of the forest and tore apart forty-two of the lads.

25 He went from there to Mount Carmel; and from there he returned to Samaria.

אמנם אבי מורי ז"ל לא הסכים עם פירוש זה, והיה אומר כי לא יתכן שאם אצלך הלימוד הוא שלא לשמה, ישפע מזה אדם אחר עד כדי כך שיגיע ללימוד לשמה, בעל מוסר שמכוון אחרים הוא כמו תמרור הניצב בדרכם של הציבור ומכוון אותם לדרך הראויה, אבל כל זה רק כאשר התמרור עומד על עמדו, אולם כאשר התמרור נופל על הרציפה, אין האנשים יודעים למצוא את דרכם וקיים בלבול גדול.

הוא הדין כאשר הרב המורה את דרכם של האנשים, נופל ולא מצליח לקיים את מה שהוא בעצמו דורש, הרי הוא כמו אותו תמרור שנפל שכבר אין בכוחו לכוון את האנשים לדרך הנכונה והישרה.

מהגמרא מוכח כפירושו של רבי חיים ברים

אולם נראה כי מהגמרא בסנהדרין (קה ע"ב) יש להצדיק את פירושו של הגאון רבי חיים ברים זצ"ל "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה, אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות".

ומבואר שאף על פי שהקרבנות שהקריב בלק מלך מואב היו שלא לשמה וכך הוא נשאר, כי לא היה אצלו שום כונה לשמה עד הרגע האחרון, ובכל זאת על ידי זה יצאה ממנו רות המואביה שעבודתה

את ה' היתה לשמה עד כדי שיצא ממנה דוד שהעמיד את מלכות ישראל.

ומוכח מזה כי יתכן להשפיע על מישהו אחר, אף אם המשפיע אינו נמצא בדרגה הרצויה, מכל מקום על ידי זה יתכן שמישהו אחר יושפע ויגיע לידי עבודה לשמה.

הנבון

הכל נשמר באוצר-ה'

אולם מאידך אמרו חז"ל: "בשביל ארבעים ושנים קורבנות שהקריב בלק מלך מואב, הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים" (סוטה מו.). מותם של ארבעים ושנים הילדים - בידי הדובים שיצאו מן היער בימי אלישע (מ"ב ב, כז), נגרם בעטיים של ארבעים ושנים קורבנות בלק; גם זו, תוצאה של אותו מעשה. ולמרות שאלישע נענש על מיתת הילדים (סוטה שס), ומשמע שהוא שגרם למותם - בכל זאת מגלים חז"ל, שהקרבנות בלק, היא הסיבה העמוקה יותר למות הילדים. כי כיצד קורה, שיש בישראל "נערים קטנים"

המנוערים ממצוות (מ"ב ב, כג; סוטה מו.) ולועגים לנביא-ה'! נכון אמנם שאלישע ראה ברוח-קודשו, שהורתם של הנערים היתה בעברה, וכן שנהגו כמנהג האמוריים (שם) - אבל היא גופא קשיא! כי צד הצליחו פגמים כאלה לחדור לעם ישראל? - ענו חז"ל: בגין קורבנות בלק. שכיוון שהוקרבו לשם ה'; היתה לכך תוצאה רוחנית שגזקפה לזכות האומות. ומאחר שלא ניתנה להם שליטה בישראל בדורו של בלק, נשמרה אותה זכות רוחנית, ובאה לידי ביטוי בימי אלישע, בכך שגרמה פליה רוחנית למ"ב נפשות מישראל. ההתגרות באלישע, והפליה הגשמית שבעקבותיה - היו תוצאה בלבד, של מצב רוחני ירוד זה.

אכן גם חז"ל, כמונו, חשו בסתירה העולה לכאורה מדבריהם:

כיצד יתכן, שמתוך מזהה ההקרה את בלק בצאצא כשלמה, המתעלה אל ה' באמצעות אלף עולות שהקריב; ומנגד, אותה הקרבה גורמת למותם הנורא של נערים קטנים בידי חיות טרף - הכיצד?! - השיבו חז"ל: כי תאוותו היתה לקלל (שם מו.). בלק עשה מעשה מצווה, ועל פעולה זו בה העיד על עליונות ה', זכה ויצא ממנו שלמה, אותו כינה ה': "הוא יהיה לי לבן" (דבה"א כב, ט). אבל גם אי-אפשר להתעלם מכך, שכוונתו היתה לכלות, ח"ו, את ישראל! לתאוותו הפנימית של בלק, למשטמה שבלבו - גם לחלק זה שבהקרה יש תוצאה רוחנית, וזו הביאה לעולם אסון כבד. במלים אחרות: דבר אינו אובד ברוחניותו לכל חלק במצווה - תוצאה מתאימה.

46a

The Gemara explains the underlying cause of the deaths of these youths:

בשביל ארבעים ושנים קרבנות - אמר רבי חנינא - אקר רבי חנינא שיהקריב בלק מלך מואב - As a result of the forty-two offerings that Balak king of Moab offered up to Hashem to facilitate the curses of the prophet Balaam against the Jews, forty-two children were torn out of Israel.

Assuming that R' Chanina meant that this was Balak's reward for these offerings, the Gemara questions his statement.^[4]

The Gemara answers:

His desire, however, in offering these sacrifices, was for a curse, to decimate the Jewish nation. This desire was realized with the deaths of these youths.^[5]

Keren Orah (46b שמואל אמר) explains why these youths were affected by Balak's sacrifices: The Jews were protected from Balaam's curses in the merit of their pure origins, their mitzvah performance and their distinctly Jewish mode of dress, which set them apart from the other nations and effectively prevented assimilation. These youths possessed none of these merits. As the Gemara states above (46b), they were conceived in sin, they did not possess even the residue of a mitzvah, and they sported their hair in the pagan fashion. Thus, they were adversely affected by the sacrifices Balak offered to facilitate the destruction of the Jewish nation.

הנבון

ענינו בנו של בלק היתה, ומתרצת הנביא, תאוותו מיהא לקללה הוי'. שכוונתו היתה למעט ישראל, ואותה כוונה נתקיימה כאן. והנה באותו הפרק פרקו מואב את עול ישראל מעליהם, אסור בתהילת פ"א ולקמן בריש פ"ג, והומן היה מוכשר שאותו מעשה שעשה ראש המלוכה, יעשה פעולתו לחסר ולמעט את ישראל. וכתב שם המהרש"א בהרא"ג: "בשביל מ"ב קרבנות בו הובקעו מ"ב ילדים כו'. ענינו שעי" מ"ב הקרבנות, רצה בלק לקפול ישראל בקלות בעם, ולא עלה בידו, אלא שעי" קללה אלישע נפלו מ"ב ילדים כמספר קרבנותיו".

48

"ולמה התגרה בנעה?" (מ"ב יד, ט)

ג) אך עם זאת, למדנו יסוד נוסף מקורבנות בלק:

שאסור לערב במעשה מחשבת עברה. מחשבה שלא לשמה - כן, כי הובטח שמתוך 'שלא-לשמה' יבוא 'לשמה'; אבל מחשבה שיש בה יצר-הרע - בל יראה ובל ימצא! הפסוק נקלה י, א) אומר: "זבובי קנות, יבאיש יביע שמן ירוקח...". כשם שזבוב מת הנופל לתוך שמן יקר מאוד, יקלקל, "יבאיש", את השמן כולו, כך גם - ממשיך הפסוק - "...יקר מחכמה מכבוד, סקלות מעט". סקלות מעטה, הריהו דבר "יקר", כבד, המכריע את ה"חכמה", את "כבוד" המצווה. מעט יצר-הרע הנופלי לתוך מעשה מצווה - וכידוע דימנו את היצר הרע לזבוב (ברכי סא.) - יש בכוחו להכריע הכל לרעה.

נאמץ איפוא רק את ה'לשמה' והי'שלא-לשמה', ונסלק לחלוטין כל מחשבת עברה. כי ה"עקבות" שמשאירה הכוונה הרעה, אינן "בטלות ברוב" הטובה שבמעשה. כפי שהטובה נשמרת, כך גם נשמר הרע לנצח - פאותה תאוות-רשע של בלק - ויום אחד, יתכן כעבור מאות שנים, תפרוץ לפתע מחשבת-העברה, ותצא לטרור טרף.

— * —

49

(כז) אשר הרים יד במלך שלמה, א"ר יוחנן: מפני מה זכה ורבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה, ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים יד, שנאמר: וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המילוא סגר את פרץ עיר דוד אביו, אמר לו דוד אביו פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה נדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה, ומאי וזה אשר הרים יד במלך, אמר רב נחמן: שהלץ תפילין בפניו (טו.). (סנהדרין ק"א, ע"ב)

יד) בן אסור להוכיח את חבריו ברבים. כמו דכתיב (ויקרא י"ט): הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ופרש"י לא הלכין את פניו ברבים, כי אם אתה עושה בן השא עליו חטא.

והנה במעשה אחד שהיה בו צד טוב וצד רע, קבל שכר על הטוב שבו שזכה למלכות, וקבל עונש שלא נתקיימה מלכותו בעבור הצד הרע שבו. ולא אמרינן דשניהם מבטלין זה את זה והוי כמו שאינו. וזה מתאים למח שאמרו בספרי ברכה ל"ג-ל"ד: לעולם אין

מתליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות, אלא נותנים שכר על המצות ועונשים על העבירות. — והכלל הזה הוא לא רק בעבירות ובמצות מיוחדות, אלא גם במעשה אחד שיש בו מצוה ועבירה הוא מקבל שכר על המצוה ועונש על העבירה ואין מתליפין זו בזו. וכן מצוינו בכתובת ע"ה ע"ב: אמר ריש לקיש: מאי דכתיב (צפניה ב'): בקשו את ה' כל עמנו וכו' וכו' אשר משפטו פלגו. כאשר משפטו שם פעלו. — היוינו במקום שדינו את האדם שם מוכרין פועל צדקותיו. — וכן כאן אף שדנו את ירבעם בעבור זה שהוכיח את שלמה ברבים בכל זה הזכירו פועל צדקותיו מה שהוכיח אותו וקבל שכר על זה.

פניני פרשת וישלח דעת

ותמוה הדבר שהרי על אותו מעשה עצמו שיצאה לאה לקראתו נאמר: וישמע * ה' אל לאה ותלד בן חמישי ליעקב, וחז"ל אמרו (מ"ר ויצא פ') אמר רב אבהו צפה הקב"ה שלא היתה כונתה אלא להעמיד שבטים, וגם אמרו חז"ל: כביכול הקב"ה סיעו שיצא ממנה יששכר, ועל רחל אמנו שלא השתדלה כמו לאה אמרו חז"ל "לפי שזוללה במשכב הצדיק לא זכתה לקבורה עמו, ונראה מכל זה שמעלה גדולה היתה בה בהשתדלותה לצאת לקראת יעקב, ואיך זה נקראת יצאנית עבור אותו המעשה?

ויש לבאר שלמרות המעלה הגדולה הנפשית שהיתה ביציאתה זו, ירדו חכמים לתוך עומק נפשה ומצאו שבמעשה טוב זה עזרה לה גם תכונתה שחסר מקצת ממדת הצניעות של "כבודה בת מלך פנימה", ולמדו זאת מאורות אותיות התורה שנקראת בת לאה ולא בת יעקב, כי כלפי שמיא גליא שאחר כל צדקות לאה אמנו, ועם כל הרצון והחפץ להעמיד שבטים, לא היתה יכולה לצאת לקראת יעקב ולאמר לו "אלי תבא" לולא היתה לקויה קצת במדת הנטיה להיות יצאנית, ונמסרה תכונתה זאת לדינה בתה, וע"ז משלו כאמה כבתה, וזה מבהיל על הרעיון שעד כמה צריך האדם לעמול ולגיע להיות נקי ומזוכך מכל נטיה חיזונית אף בפעולתו בדבר מצוה. ועיי' שעו"ד "עומק הדין".

אור חדש

הנה לכאורה מוזר הוא הענין, איזה קשר ויחס בין מזבחותין - קרבנותיו של בלק לטירופם של מייב ילדים בימי אלישע הנביא? ומדוע נחרץ גורלם של אלו מייב ילדים דווקא להיות נושאי העונש הלה? ומה אשמתם?

ואולי יש לבאר בדרך זו ההשתלשלות שבין קרבנות הרשעים ורשומם שהם עושים על הבריות לחשב אותם להגונים וטובים, ובין השורש פורה ראש ולענה שקרבנות אלו מצמיחים בעתיד, הוא תהליך ארוך וקדום ורב ממדים, הרשעים בהימצאם במיצר מעמידים פנים של מחלים ומבקשים את פני ה', מעמידים במות - מזבחות, ומחפים - מכסים על ניוונם הפנימי, הם מערבים את לבותיהם המלאים מזימות יחד את התעוררותם והתקרבותם המעט והחיזונית לאלוקות, וכמ"ש "את ה' היו עובדים ואת אלהיהם היו עובדים" (מייב יז, לג) מין תערובות מושתרת ומין "התמזגות" מלאכיות של יראת ה' והקרבת קרבנות עם מזימות רעות, ואשר תכנם רצוף מגמות שוא ומדוחים, במעט היופי והפאר החיצוני הם רוצים לטשטש ולהאפיל על רוב הכיעור שבמעשיהם.

פולחן כזה של תערובת רע בטוב, ושתוף האמת עם השקר, עלול לעשות רושם עמוק ולוכד את לב האנשים שאינם מחוננים "בכשרון ההבחנה הדקה" בין הטוב והרע, ודעתם מתבלבלת לטעות ולומר שזהו מין עבודה רצויה, והשפעת שלילה כזו עלולה לגרום הרס לדורות החליף השיטה לאמר על רע טוב, ועל טוב רע, כדברי הנביא:

וזהו שרמזו לנו החז"ל שאלו הכורכים את פולחן הבעל עם קרבנות להשם ית' בכריכה אחת, שיכרה ויבלבלה כמה וכמה מצעירי בני ישראל,

וההשפעה הארסית המחלחלת בנבכי האומה, נתגלתה בזמנו של הנביא אלישע קדוש ישראל, ארבעים ושנים ילדים שנשמדו ונעקרו מחיק ישראל היתה מאותה ההשפעה של מייב מזבחות של בלק שעירב ושיתף יחד עם מזימתו הרעה, שיטה של שיתוף הטוב והרע סימא עיני הצעירים מלהבחין ולהבדיל הרע מן הטוב, הוכח במשך הדורות שקרבנות בלק עשו הרס בצעירי ישראל שהרעיל דעותם לאהוב השתוף וזיוף הטוב עד שבחלו ומאסו באמת הזך, והרחיבו עוז לבזות ולהתקלס באלישע הנביא לשלוח דופי לחלוק על נביא ה' האמיתי.

"כי מואס הוא הקב"ה בקילוסם של הרשעים, אמר הקב"ה לא יקלסו אותי הרשעים בגרונם, למה? "שריחם רע" (מדרש תהלים קמט) ועוד "אין הקב"ה חפץ בקילוסו הרשעים ממאס בתפילתם וקרבתם" (סנהדרין קו, ב) כל זמן שאינם פורשים עצמם מהרע, וכל זמן שהשרץ בידם אין טבילתם טבילה ואין תפילתם תפילה, "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי" (תהילים ג, טז).

54 וכבר העידו לנו החז"ל שכל "ברכותיו של בלעם חזרו לרעה" (סנהדרין קה, ב) שלא יאמרו ויחשבו את בלעם לשבח, שלא יטעו וישלו בנפשם שאכן ברכותיו ודרכו של בלעם יש בהם ממש וערך, בלעם שהיה סמל למיזוג ושיתוף הרע והטוב, יודע דעת עליון ומעשיו מעשי בלעם, מלבו נודף ריח רע, נפש גבוהה ורחבה ועין רעה, מעורב בנפשו קללה וברכה יחד, ולכן גם ברכתו מעורבת וכרוכה בה קללה, מלב רע, ומעין רעה, מאת נפש מלוכלכה כזו לא תצא הטוב, ורק משה עי"ה בנפשו הטהורה הוא יברך ישראל, והכתוב מעיד עליו "טוב עין הוא יבורך" (משלי כב, ט) ולכן לא נתקיימו ברכותיו של בלעם למען דעת כל עמי הארץ מי הוא בלעם, ושאין לערוב טוב ורע יחדו "ואין אסון - כאסון השתוף האמת והשקר", ואין קללה כקללת המיזוג הטוב והרע.

והנה רבקה אמנו היתה עקרה עד שהתפלל עליה יצחק, מפני שבבית לבן ברכו אותה "אחותינו את היי לאלפי רבבה", "שלא יהיו אומות העולם אומרים תפילתנו עשתה פירות" (ב"ר ס, יג). והענין מבהיל למתבונן, הכי כדאי שתיעצר ושתיעקר רבקה אמנו, שלא תלד בנים ותעכב את הקמת ובנינו של עם ישראל, של יעקב בחיר האבות. וי"ב שבטי-ג-ה בכדי "שלא יאמרו שיד רשעים באמצעי", וכי בגלל התרברבותם וגאוותם של הרשעים שיאמרו שתפלתם עשתה רושם כדאי הוא לעכב את הופעת האורות שכל העולם יצפה להם?

אבל אמנם כן כדאי הוא, כי תהי' ברבותם של הרשעים שידם ופיהם היתה באמצע עלולה לגרום נזק רוחני איום ונורא, כי התמימים הפשוטים עלולים להימשך אחריהם, וממילא תתנשא ותתעלה אישיותם של הרשעים, ועוד ילמדו מהם ללכת בשביל ובשיטת ערבוה הרע בטוב, ועיתוף האמת במחלצות ההתהדרות וההתגדרות, עירבוה הברכה והקללה.